

Адекватне змістове наповнення профільного навчання фізичної культури, його повноцінне навчально-методичне забезпечення та комплексна система оцінювання якості підвищують ефективність допрофесійної підготовки випускників, їх успішність при складанні вступного випробування з профільного предмету у ВНЗ. Зміст профільного навчання фізичної культури старшокласників повинен, по-перше, забезпечувати якісну загальноосвітню підготовку учнів, по-друге – підготовку до здобуття майбутньої професійної освіти, по-третє – формувати початкові професійні знання, вміння, якості та компетентності. Врахування в системі оцінювання успішності школярів вимог ВНЗ відповідного профілю до підготовленості вступників забезпечує успішну адаптацію студентів, реалізує наступність загальної середньої та вищої освіти, підвищують ефективність подальшого професійного навчання. Профільне вивчення предмету «Фізична культура» у старшій школі здійснюється за навчальною програмою (В. Єрмолова та ін, 2010 р.) [3]. Програма орієнтована на ознайомлення учнів старших класів з основами професійної діяльності фахівців фізичного виховання (вчителя фізичної культури, тренера з виду спорту), оволодіння ними базовими теоретичними знаннями, початковими методичними й практичними вміннями педагогічної діяльності, а також на підвищення майстерності в обраному виді спортивної діяльності.

Програми вступних випробувань з фізичного виховання у педагогічні ВНЗ, що готують вчителів фізичної культури та тренерів з виду спорту, передбачають складання спеціально розроблених нормативів загальної фізичної підготовленості, які визначають рівень розвитку основних рухових якостей, і різняться лише вибором відповідних тестів та рухових показників, що ними визначаються, кількісними шкалами оцінювання та урахуванням спортивної майстерності. Це вимагає від вступників відповідної підготовленості, рівень якої зумовлює успішність участі у творчому конкурсі. Водночас за навчальною програмою з фізичної культури для спортивного профілю навчання результати, показані учнями під час визначення стану фізичної підготовленості, не оцінюються і є лише орієнтирами для подальшої корекції роботи учнів, а головними критеріями оцінювання навчальних досягнень школярів є комплексне оцінювання знань, техніки виконання та нормативного показника рухових дій відповідно до обраних способів фізкультурно-спортивної діяльності (модулів). Таким чином, виникають суперечності між критеріями оцінювання успішності профільного навчання фізичної культури та вимогами, що висуваються до абітурієнтів педагогічних ВНЗ на відповідні напрями підготовки. Практика показує, що результати деяких тестів оцінки рухової підготовленості під час вступного випробування доволі низькі, а іноді взагалі абітурієнт нездатний їх виконати (наприклад, плавання, згинання і розгинання рук в упорі лежачі, підтягування). Така ситуація нерідко зустрічається і серед випускників шкіл спортивного профілю. Вищезазначене обґрунтовує необхідність удосконалення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з профільного предмету «Фізична культура» з позиції обов'язкового оцінювання загальної фізичної підготовленості. Тим самим забезпечується готовність вступників до участі у творчому конкурсі з у педагогічні ВНЗ та підвищується якість підготовки випускників профільних шкіл.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. Таким чином, однією з актуальних проблем профільного навчання фізичної культури визначено об'єктивну невідповідність між підготовкою випускників загальноосвітніх навчальних закладів з профільного предмету «Фізична культура» та вступними вимогами до абітурієнтів у педагогічні ВНЗ на відповідні напрями підготовки. Подолання суперечностей у ланці «школа – вищий навчальний заклад» вимагає розробки чітких критеріїв формування змісту та оцінювання якості профільного навчання фізичної культури старшокласників, що сприятиме забезпеченню неперервності та наступності загальної середньої та вищої освіти.

ПОДАЛЬШЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛАНУЄТЬСЯ у напрямку визначення критеріїв формування змісту профільного навчання фізичної культури у старшій школі загальноосвітніх навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алік Н.А. Допрофесійна підготовка майбутніх учителів освітньої галузі «Технологія» в умовах профільного навчання: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталія Анатоліївна Алік. — Чернівці, 2009. — 19 с.
2. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці / Бібік Н. М. // Педагогічна і психологічна науки в Україні: до 15-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – К., 2007. – Т. 2: Дидактика, методика, інформаційні технології. – С. 95–106.
3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Фізична культура (спортивний профіль)» [Електронний ресурс] / авт.: В.М. Єрмолова та ін., 2010. - Режим доступу: rmpkleninsport.ucoz.ua/publ/dokument_i_vchitelja/ programi.- Загол. з титул. екрану.
4. Voytovych I.M. Dynamics implementation profile education for high school sports destination in Ukraine / I.M Voytovych // Pedagogy, psychology and medical-biological basis of physical education and sport. - 2012. - № 6. - P. 41-46.
5. Kotova O.V. Profile teaching by sports direction in senior school, its essence and problems / O.V. Kotova // Bulletin of Zaporizhzhya National University. 2012. - № 1 (7). -P. 48-53.
6. Patrick J. Renihan. Leadership Succession for Tomorrow's Schools / Patrick J. Renihan // International conference on new horizons in education: Procedia - Social and Behavioral Sciences. -№ 55. – 2012. – p.138 – 147.

УДК 37.014.15

Єжова О.О.
Сумський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізований зміст освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» у Державних стандартах початкової та базової і повної загальної середньої освіти. З'ясовано, що зміст галузі побудований на компетентнісних засадах. Вимагають доопрацювання мета, завдання, перелік знань, вмінь і навичок, які знаходяться в основі формування здоров'язбережувальної компетентності учнів. Пропонується розглянути можливість викладання предмету «Основи

здоров'я» у старшій школі для забезпечення наступності і системності у формуванні здоров'язбережувальної компетентності.

Ключові слова: освітня галузь «Здоров'я і фізична культура», здоров'язбережувальна компетентність, початкова, базова і повна загальна середня освіта.

Ежова О.А. К проблеме формирования здоровьесберегающей компетентности у учащихся в общеобразовательных учебных учреждениях. В статье проанализировано содержание образовательной отрасли «Здоровье и физическая культура» в Государственных стандартах начального, базового и полного общего среднего образования. Выяснено, что содержание отрасли построено на основах компетентности. Требуют доработки цель, задачи, перечень знаний, умений и навыков, которые находятся в основе формирования здоровьесберегающей компетентности учащихся. Предлагается рассмотреть возможность преподавания предмета «Основы здоровья» в старшей школе для обеспечения преемственности и системности в формировании здоровьесберегающей компетентности.

Ключевые слова: образовательная отрасль «Здоровье и физическая культура», здоровьесберегающая компетентность, начальное, базовое и полное общее среднее образование.

Yezhova O. A. The problem of forming of the health competence among students in secondary schools. The article analyzes the content of the education sector «Health and physical education» in the State standards primary, basic and complete secondary education. It is found that the content industry is built on the foundations of competence. Need further development goal, objectives, a list of knowledge, skills and abilities that are the basis of the formation of health care of student competence. It is proposed to consider the possibility of teaching the subject «Basics of health» in high school to ensure continuity and consistency in the formation of health competence. The analysis of the content of the learning area Health and physical education primary, basic and complete secondary education was carried out at the State standard of primary education and the State standard of basic and secondary education. The educational area of Health and physical education in the elementary secondary education is represented by two items: «Basics of health» and «Physical culture»; elementary and secondary education – three: «Basics of health», «Physical culture» and «Defense of the Fatherland» invariant part of the curriculum. According content of the educational field of «Health and physical education» in elementary school is a health and physical education; secondary – health, physical education, life safety, protection of the Fatherland and civil defense. During the analysis of the content of the learning area Health and physical education primary, basic and complete secondary education formulated a few suggestions: there is a need to clarify the essence of the concept «health competence» or in search of more suitable terms; job content line «Basics of health» require minor corrections and improvements in primary school and substantial improvement in primary and secondary schools in accordance with the purpose and logic of mastering the content of the subject «basics of health», it is necessary to specify the list of knowledge, skills and abilities that are in the basis of health competence, the task to harmonize with modern science, components of health competence; the list of state level requirements for the preparation of elementary school students requires careful handling, and for high – clarification and minor correction regarding the observance of the principle of conservation of conformity; to offer the teaching of the subject «Basics of health» in high school, the emphasis of the content to make on the prevention of non-communicable diseases, reproductive health, formation of family values, the value of the relationship with the family, providing emotional security of the person.

Key words: education sector «Health and physical education», health competence, primary, basic and complete secondary education.

Постановка проблеми. У зв'язку із реформуванням освіти, зокрема загальної середньої, та входженням України в освітній європейський та міжнародний простір, постає проблема відповідності змісту навчання і виховання загальноєвропейським тенденціям [6]. Це стосується і такої освітньої галузі як «Здоров'я і фізична культура».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідною тенденцією змісту європейської освіти є її перехід на компетентнісні засади, що характеризується модифікацією «результативної» моделі стандартів у «компетентнісну» [5]. Характерними рисами європейських стандартів освіти визначають: сконцентрованість на ядрі освітньої галузі; диференціацію рівнів компетентності; доступність та можливість реалізації. Європейський стандарт освіти включає перелік компетентностей, які учні мають набути на кожному конкретному рівні навчання. Для освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» такою ключовою компетентністю є здоров'язбережувальна, що формується за допомогою предметних компетенцій.

Мета статті полягає в аналізі змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» для загальної середньої освіти щодо відповідності вимогам сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» початкової, базової і повної загальної середньої освіти здійснювався за Державним стандартом початкової загальної освіти [2] та Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [1]. Спочатку проаналізуємо структуру галузі та її змістові лінії. Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» у початковій середній освіті представлена двома предметами: «Основы здоровья» і «Фізична культура»; базової і повної загальної середньої освіти – трьома: «Основы здоровья», «Фізична культура» та «Захист Вітчизни» інваріантної частини навчального плану. Відповідно змістовими лініями освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» у початковій школі є здоров'я і фізична культура; у основній і старшій – здоров'я, фізична культура, безпека життєдіяльності, захист Вітчизни і цивільна оборона. У зв'язку з тим, що збереження здоров'я і формування здоров'язбережувальної компетентності неможливо без знань, вмінь і навичок безпеки життєдіяльності, які надаються учням початкової школи на уроках «Основы здоровья», то логічно виокремити і змістову лінію безпека

життєдіяльності і в початковій ланці. Аналіз Державного стандарту початкової загальної освіти та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти щодо відповідності запитам держави, меті і завданням освіти дозволяє зробити висновок щодо певних розбіжностей з нормативно-правовими документами. Так, відповідно до Закону України «Про освіту» метою освіти є *всесторонній розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями* [3]. Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є *забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя* [4]. У Державному стандарті початкової загальної освіти та Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти виявлено розбіжності щодо мети у різних освітніх галузях. Так, для деяких освітніх галузей у меті зазначено «забезпечення розвитку учня як особистості...», для деяких «формування і розвиток ... компетентностей», «формування ... компетентності» [1; 2]. Отже, для змін у Державному стандарті початкової загальної освіти та Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти необхідно визначитися і уточнити:

- освіта розвиває особистість чи освіта забезпечує умови для розвитку особистості?
- освіта забезпечує умови для розвитку особистості чи формує і розвиває компетентності?

За Державними освітніми стандартами мета змістової освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» полягає у формуванні здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвитку особистої фізичної культури. Враховуючи наведені вище зауваги до формулювання мети в освітніх галузях, слід поставити й багато запитань щодо переліку навичок учня, які вказуються у меті змістової освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура»: Якщо «навичок збереження і зміцнення здоров'я», то де «навичок формування здоров'я»? Адже здоров'я – це ресурс, який може формуватися. Якщо використання здоров'я як ресурсу, то де його відновлення? Що значить «дбайливе ставлення до здоров'я»? Кожен розуміє у своєму контексті. На сьогодні найбільш відповідним терміном визнано «ціннісне ставлення до здоров'я». Це відповідає і вимозі нарощування виховного потенціалу навчальних предметів: залучаємо до загальнолюдських і національних цінностей, виховуємо ставлення до навколишнього світу, природи, людей, Батьківщини, здоров'я, самого себе. Включення до мети «розвитку особистої фізичної культури» звужує рамки предмету. Фізична культура входить до складу культури здоров'я загалом. То може слід говорити саме про це?

Отже, таке тлумачення поняття «здоров'язбережувальна компетентність» не відповідає меті освітньої галузі і вимогам сьогодення. Вважаємо, що є необхідність у з'ясуванні/уточненні сутності цього поняття або у пошуку більш відповідних термінів (валеологічна, санологічна, здоров'яціннісна, здоров'яспрямована компетентність тощо?) [7]. Що стосується завдань освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», вони мають відповідати завданням освіти: Закон України «Про освіту» – «розвиток талантів людини, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [3]; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року ключовим завданням освіти визначає розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє [4]. Аналіз завдань цієї освітньої галузі загалом свідчить про їх відповідність існуючій нормативно-правовій базі. Але, слід зауважити, що перелік завдань для змістової лінії Основи здоров'я не повністю узгоджений з її метою, та характеризується слабкою логікою щодо формулювання та черговості завдань, особливо у завданнях для основної та старшої школи. Також є певні неузгодження із сучасними науковими поглядами. Наприклад, у стандарті початкової середньої освіти мова йде лише про природне та соціальне середовище, а на сьогодні виокремлюється природне, техногенне та соціальне. Отже, завдання змістової лінії «Основи здоров'я» загалом відповідають меті освіти, але потребують незначної корекції та доопрацювання у початковій школі та суттєвого доопрацювання в основній і старшій школі для узгодження з метою й логікою оволодіння змістом предмета «Основи здоров'я», також необхідно уточнити перелік знань, вмінь і навичок, які знаходяться в основі формування здоров'язбережувальної компетентності, узгодити завдання із сучасним рівнем розвитку науки, компонентами здоров'язбережувальної компетентності. Слід зазначити, що аналіз змістової лінії «Основи здоров'я» щодо наступності ступенів освіти, та міжгалузевих зв'язків свідчить про переважне забезпечення наступності між початковою й базовою середньою освітою та відображення міжгалузевих зв'язків з суспільствознавством, природознавством. Простежується концентричний принцип побудови змістової лінії. На жаль, наступність формування і розвитку здоров'язбережувальної компетентності у змістовій лінії здоров'я переривається у повній середній освіті. За навчальним планом старшої школи не передбачено викладання превентивного курсу «Основи здоров'я». Тому вважаємо можливим запропонувати викладання предмету «Основи здоров'я» у старшій школі, при цьому основний акцент змісту зробити на профілактиці неінфекційних захворювань, збереженні репродуктивного здоров'я, формуванні сімейних цінностей, ціннісного ставлення до сім'ї, забезпечення психічної безпеки особистості.

Аналіз переліку державних вимог до достатнього рівня підготовки учнів за змістовою лінією здоров'я свідчить про необхідність їх уточнення з метою надання їм реалістичності, досяжності та можливості оцінювання або вилучення. У державних вимогах до рівня підготовки учнів Державних стандартів освіти для учнів початкової, основної та старшої школи загалом дотриманий принцип природовідповідності. Але є деякі моменти, які потребують узгодження саме за цим принципом. Недотримання принципу природовідповідності зумовлює недосяжність поставлених у стандарті цілей. Наприклад, для учнів початкової школи недостатньо просто вказати «знати складові здоров'я», «розпізнавати ознаки здоров'я» «вплив основних факторів на здоров'я» необхідно зазначити які саме; в деяких необхідно вилучення (для початкової школи – «знати медичні заклади свого населеного пункту, керувати собою і розв'язувати життєві конфлікти» тощо); для учнів основної і старшої школи – «уміти виявляти та оцінювати ознаки здоров'я у різних життєвих ситуаціях», при цьому не враховується, що ознаки здоров'я вивчалися у початковій школі, і важливіше знати ознаки нездоров'я у різних

життєвих ситуаціях. У стандарті зазначено, що треба знати «вплив факторів ризику на рівень безпеки», а що таке ризик, фактори ризику – невідомо. Не зрозумілим є вимога щодо: знань про «елементи оздоровчих систем», «уміти добирати такі способи оздоровлення, уміти визначати власний рівень соціального розвитку, протистояння впливу негативних для здоров'я і небезпечних для життя соціальних факторів, моделювати і вирішувати відповідні життєві ситуації», адже є інтегративне поняття «здоровий спосіб життя». У вимогах зазначено, що учні мають застосовувати «способи саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю, самоідентифікації». Цю вимогу можна було б розширити і національною ідентифікацією, яку також можна розглядати у розділі «Психічна і духовна складова здоров'я».

Враховуючи вікові анатомо-фізіологічні та психологічні особливості учнів початкової школи, вважається неможливим реалізація такої вимоги як «уміти встановлювати взаємозв'язки між руховою активністю, харчуванням, загартовуванням, розпорядком дня і здоров'ям», знати «медичні заклади свого населеного пункту», «протистояти негативному впливу оточення, моделювати відповідні життєві ситуації», «розв'язувати життєві конфлікти» тощо. Отже, перелік державних вимог до рівня підготовки учнів початкової школи вимагає ретельного доопрацювання, а для старшої – уточнення і незначної корекції щодо дотримання принципу природо відповідності. Співвідношення обсягу змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» і часу на його опанування є предметом дискусії вже не перший рік. Першочерговим науковці вважають неможливість навіть трьох уроків фізичної культури забезпечити обсяг тижневої рухової активності школяра (відбувається забезпечення лише 20% обсягу нормативної тижневої рухової активності). Тому мають змінитися підходи, ставлення, державна освітня політика щодо представлення фізичної культури на всіх освітніх рівнях. Збільшення кількості годин цю проблему не вирішити. Щодо предмету «Основи здоров'я»: позитивним є його представлення у інваріантній складовій навчального плану для початкової та основної школи. Ефективність навчального предмета «Основи здоров'я» та інших превентивних курсів на різних освітніх рівнях доведено моніторинговими дослідженнями співробітників Інституту інноваційних технологій і змісту освіти. З огляду на сучасний стан здоров'я населення України і його прогнозування на ближчі 20 років і враховуючи тенденції європейської превентивної освіти для подальшого системного та цілеспрямованого розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді бажано представлення цього предмета у старшій школі.

ВИСНОВКИ Предмет «Основи здоров'я» є ключовим для формування здоров'язбережувальної компетентності учнів, важливим для формування соціальної, загальнокультурної та інших компетентностей особистості. Навчання сприяє розвитку здоров'язбережувальних компетенцій учнів, зокрема, збільшення обсягу знань щодо збереження життя та зміцнення здоров'я, поглиблення навичок та умінь (зокрема прийняття рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння негативному психологічному впливові, подолання емоцій та стресу, а також розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина), усвідомлення учнями необхідності відповідати за своє життя і здоров'я. Серед відображених у Державному стандарті загальної середньої освіти тенденцій розвитку європейської освіти слід зазначити: спрямованість знань на їх застосування в житті, достатня увага до самостійної практичної роботи, використання електронних технологій, запровадження курсів, присвячених здоровому способу життя, впровадження інтерактивних методів навчання, значна увага превентивній освіті. Є необхідність в уточненні сутності поняття «здоров'язбережувальна компетентність» або у пошуку більш відповідних термінів; завдання змістової лінії «Основи здоров'я» потребують корекції та доопрацювання; необхідно уточнити перелік знань, вмінь і навичок, які знаходяться в основі формування здоров'язбережувальної компетентності; завдання узгодити із сучасним рівнем розвитку науки, компонентами здоров'язбережувальної компетентності; перелік державних вимог до рівня підготовки учнів початкової школи вимагає ретельного доопрацювання; пропонується викладання предмету «Основи здоров'я» у старшій школі.

У ПОДАЛЬШОМУ ПЛАНУЄТЬСЯ аналіз змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» для початкової, базової та повної загальної середньої освіти за навчальними програмами та підручниками з «Основа здоров'я» для 1-9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24 [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
2. Закон України «Про освіту»: за станом на 01.01.2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1060-12>
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
4. Pobirchenko N. Competence approach in the higher school: theoretical aspect / N. Pobirchenko // The Advanced Science Journal. – 2011. – Issue 2. – P. 83-87 [Electronic resource]. – Access mode : <http://advancedscience.org/2011/2/2011-01-02-083.pdf>
5. Reform Strategy for Education in Ukraine: Educational Policy Recommendations. – Kyiv: K.I.S., 2003. – 280 p.
6. Yezhova O. What is the pedagogical activity aimed at preserving, strengthening and forming of adolescents' and youth's health? / O. Yezhova // European network of health Promoting schools in Ukraine: status and prospects for development: Abstracts of International Scientific Conference 26-29 March 2013, Kyiv, Ukraine. – P. 11 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.schoolsforhealth.eu/upload/Abstracts_Kiev_March_2013.pdf